

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS



Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas

Česlovas Laurinavičius

Raimundas Lopata

Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)

Vladas Sirutavičius

Darius Staliūnas

Giedrius Subačius

Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

alumnų, iškart pradėjo dėstyti. Tai buvo paskutinis adjunktas, priimtas į Akademiją. Iškėlus ją į Peterburgą, L. Godlevskis pasiliko Vilniaus seminarijoje.

Kalbų dėstytojai. Akademijoje klierikai mokėsi šių kalbų: hebrajų, graikų, lotynų, vokiečių, prancūzų ir rusų. Jas dėstė trys lektoriai ir du profesoriai. Dėstytojai ne tik mokė klierikus kalbų, bet ir supažindindavo juos su literatūra tomis kalbomis. Kalbas dėstydavo pirmajame ir antrajame kurse. Nuo 1840 m. kalbų dėstymo valandų padaugėjo, nes Rusijos valdžios nepatenkino tik viena savaitinė rusų kalbos valanda.

Pirmajame kurse hebrajų kalba buvo dėstoma tris kartus per savaitę po valandą, o antrajame – tik du kartus. Graikų kalba – viena savaitinė valanda, ir dar trys savaitinės valandos lotynų literatūrai dėstyti. Dvi savaitinės valandos buvo skirtos rusų kalbai ir literatūrai. Kadangi vokiečių ir prancūzų kalbų mokėsi ne visi klierikai, tai joms buvo skirtos tik trys savaitinės valandos.

Kalbų lektoriais tapdavo gimnazijų mokytojai, dažniausiai svetimšaliai, išskyrus lotynų ir graikų kalbų dėstytojus. Nors dėstydavo tik dvejus metus, tačiau klierikai gerai pramokdavo hebrajų, prancūzų, graikų, lotynų ir vokiečių kalbų ir galėdavo laisvai versti jomis parašytus darbus.

Per Vilniaus laikotarpį Akademijoje pasikeitė visi kalbų dėstytojai, išskyrus W. Bierfreundą, dėščiusį vokiečių kalbą.

1839 m. sausio 11 d. mirė prancūzų kalbos dėstytojas J. de Nève'as⁴³. Vyskupas A. Klungevičius dėstyti prancūzų kalbos pakvietė Josephą Guerardą, kuris nuo 1822 m. gyveno Rusijoje. 1815 m. jis Paryžiuje baigė Karolio Didžiojo licėjų ir gavo bakalauro laipsnį. Nuvykęs į Rusiją, mokė kilmingų šeimų vaikus, vėliau dirbo Vilniaus universiteto kanceliarijoje, o prieš ateidamas į Akademiją dėstė prancūzų kalbą Vilniaus antrojoje gimnazijoje⁴⁴. Be to, jis išvertė iš prancūzų į rusų kalbą katekizmus, skirtus gimnazijoms ir Vilniaus švietimo apygardos apskričių mokykloms.

⁴³ Rektoriaus 1839 m. [?] raštas, *ibidem*, ap. 1, b. 410, l. 4.

⁴⁴ 1842 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, *ibidem*, ap. 3, b. 110, l. 58.

1839 m. rugsėjo 27 d. bernardinų vienuolyno celėje buvo rastas negyvas hebrajų kalbos dėstytojas D. Pazderskis⁴⁵. Policininkai ir gydytojas nustatė, kad jis buvo nužudytas. Įvykis sukrėtė visą Akademią. Vilniuje sklandė įvairiausi gandai apie šią netikėtą mirtį. Paskutinį kartą auklėtiniai hebrajų kalbos lektorių matė rugsėjo 26 d., kai jis išėjo iš antros hebrajų kalbos paskaitos. Policija domėjosi D. Pazderskio ryšiais su jo tautiečiais. Pačios teismo bylos nepavyko rasti, yra išlikę tik Vilniaus žandarų korpuso dokumentai. Policija suėmė du bernardinų ordino vienuolius Marzelijų Girdenovičių ir Julijoną Jasinskį (Jasiński). Šio vienuolyno vyresnysis Anastazijus Ignatavičius (Ihnatowicz) prašė IV apygardos žandarų korpuso viršininką generolą majorą Piotrą Freigangą išsiaiškinti tikrąsias vienuolių suėmimo aplinkybes ir patikrinti, ar teisingai vyksta tyrimas. Žandarų viršininkas įsakė papulkininkui Lobriui patikrinti, ar pagrįstos šios abejonės⁴⁶. Lobris be didelio entuziazmo vykdė savo šefo užduotį. Papulkininkis pranešė, jog vienas iš kalėjime laikomų vienuolių, t.y. M. Girdenovičius, prisipažino nužudęs D. Pazderskį. Savo prisipažinimą jis pakartojo ir apskrities teismui. Po mėnesio Vilniaus žandarų šefas paragino Lobrį atlikti nuodugnesnį tyrimą. Pasak generolo majoro P. Freigango, M. Girdenovičius prisipažino būdamas girtas, nes kalėjime buvo nugirdytas iki sąmonės netekimo. Vilniuje pasklido kalbos, kad už prisipažinimą vienuoliui esanti sumokėta didelė pinigų suma. Kad M. Girdenovičius buvo girtas, liudijo ir jo rašytas prisipažinimo raštas, kurio pirmosios eilutės skyrėsi nuo kitų. Tada Lobris kalėjime susitiko su M. Girdenovičiumi, ir vienuolis pasakė, kad jį nugirdė ir prašė prisipažinti Šlioma Asas⁴⁷.

Pats Š. Asas neigė savo kaltę. Jis reikalavo susitikimo su žandarų viršininku, skundėsi, kad kalėjime esąs laikomas neteisėtai. Be to, tardytojai jį mušę, surištomis rankomis kišę prie degančios krosnies, o paskui nuoga išvedę į Bernardinų sodą ir apipylę šaltu vandeniu⁴⁸.

Dėstyti hebrajų kalbos pakviečiamas Aleksandras Ellenbogenas. Jis – Vilniaus cenzūros komiteto narys, kuris buvo atsakingas už žydiškų ir

⁴⁵ Vyskupo J. Civinskio 1839 m. rugsėjo 30 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 7645, l. 1.

⁴⁶ IV apygardos žandarų korpuso viršininko 1840 m. rugsėjo 20 d. raštas, LVIA, f. 419, ap. 5, b. 306, l. 3^a.

⁴⁷ Lobrio 1840 m. lapkričio 5 d. raštas žandarų šefui, *ibidem*, p. 9.

⁴⁸ Š. Aso 1840 m. lapkričio 14 d. raštas, *ibidem*, p. 14.

chaldėjiškų knygų cenzūrą. A. Ellenbogenas buvo kilęs iš Lenkijos Karalystės evangelikas reformatas. Vidaus reikalų ministras nepaprastai greitai, t.y. 1839 m. gruodžio 15 d., A. Ellenbogeną patvirtino hebrajų kalbos dėstytoju.

Inspektoriai ir jų padėjėjai. Pagal savo statusą ir pareigas inspektorius Akademijoje buvo antras žmogus po rektoriaus, dešinioji jo ranka. Per visą Akademijos laikotarpį pasikeitė trys inspektoriai. Inspektorius auklėjo ne tik Akademijos, bet ir seminarijos klierikus, kurių būdavo daugiau kaip šimtas. Tais liberalios dvasios laikais, kol į mokslo šventoves atvykę jaunuoliai suvokdavo savo paskirtį ir priprasdavo prie naujų gyvenimo sąlygų, inspektoriui reikėdavo išlieti daug prakaito. Pasak rektoriaus A. Fijalkovskio, inspektorius turėjo būti “dievobaimingas, rūpestingas, pareigingas, neužsiėmęs kitais darbais, mėgstantis savo darbą ir dvasinę jaunuomenę”⁴⁹.

Pirmuoju inspektoriumi buvo paskirtas buvęs Vyriausiosios dvasinės seminarijos regensas J. Markevičius. Vyskupas A. Klungevičius nemėgo buvusio regenso. Veikiausiai jų nesutarimai buvo likę iš seminarijos laikų. Vyskupas laukė patogaus momento pakeisti inspektorį.

J. Markevičius mėgo klierikus, todėl jam kai kurie jų nusižengimai atrodė esą vaikiškos išdaigos. Jis stengdavosi viską sutvarkyti pats, nepranešdavo Akademijos valdžiai apie klierikų poelgius. Toks inspektoriaus darbo būdas nepatiko vyskupui. A. Klungevičius apie tokį J. Markevičiaus elgesį parašė vidaus reikalų ministrui. Atsakymo ilgai laukti nereikėjo. 1835 m. D. Bludovas įsakė atleisti inspektorį iš pareigų. Akademijoje, pasak ministro, “tvyro netvarka, auklėtiniai neklauso savo auklėtojų, be to, inspektorius bandė slėpti klierikų nusižengimus”⁵⁰. Taigi vyskupas pasiekė savo tikslą.

Akademijos valdyba į inspektoriaus vietą pasiūlė du kandidatus: Vilniaus katedros kanauninką Joną Stanevičių (Staniewicz) ir J. Gonsovskį. Pirmą kartą ministras buvo atmetęs J. Gonsovskio kandidatūrą, tačiau dabar patvirtino jį inspektoriumi. Tai buvo vienuolis misionierius, teologijos daktaras. Dvylika metų jis profesoriavo Vilniaus misionierių seminarijoje. Taigi į Akademiją

⁴⁹ Rektoriaus 1840 m. kovo 14 d. laiškas metropolitui, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 100, l. 34.

⁵⁰ Vidaus reikalų ministro 1835 m. gegužės 4 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 253.